

סולידריות במשבר: קולקטיביזם והזדהות לאומית ברפובליקה האסלאמית בעידן של מחאות

רז צימט

המכון למחקרי ביטחון לאומי – אוניברסיטת תל אביב

על רקע גל המחאה שפרץ באיראן בספטמבר 2022, ניכרת ירידה בהזדהות הקולקטיבית ושחיקה גוברת ביחס מצד חלקים בציבור האיראני כלפי סמלים לאומיים המזוהים עם הרפובליקה האסלאמית. מגמה זו באה לידי ביטוי בשריפת דגלים בידי מפגינים, בהחרמת ההמנון הלאומי ובגילויי שמחה לאחר הפסדי הנבחרת הלאומית במשחקי גביע העולם בכדורגל. אין משמעות הדבר שאזרחי איראן נעשים בהכרח פחות פטריוטים או פחות לאומיים, אלא שהם מזדהים באופן גובר את סמלי המדינה עם המשטר. חרף משבר הלגיטימיות של המשטר האיראני והפער המתרחב בינו לבין הציבור, נראה היה עד לאחרונה כי עוצמת הזהות הלאומית-תרבותית ותחושת הסולידריות החברתית משמרות בידיו יכולת לגייס תמיכה ציבורית סביב סמלים לאומיים ואף דתיים. שחיקת ההזדהות הקולקטיבית מחייבת את שלטונות איראן לנקוט שורה של צעדים, לרבות שימוש גובר בסמלים טרום-מהפכניים ואף טרום-אסלאמיים, בניסיון לחזק את הסולידריות. התרופפות ההזדהות הקולקטיבית מציבה סימן שאלה סביב יכולתן של רשויות המדינה לשמר את הלכידות החברתית, והיא עלולה לצמצם לאורך זמן את יכולתו של המשטר לגייס את הציבור במלוא יכולתו בעיתות חירום ולנוכח משברים לאומיים, לרבות איומים חיצוניים.

מילות מפתח: איראן, חברה, פוליטיקה, יציבות משטר, מחאות

מבוא

אף על פי שהסקר העלה כי רוב הציבור האיראני ייחל לניצחון הנבחרת הלאומית של ארצו, היו שראו בממצאיו עדות נוספת לשחיקת הסולידריות החברתית בקרב אזרחי איראן ובמידת הזדהות עם סמלים לאומיים, בהם הדגל וההמנון. העיתונאי והפעיל הפוליטי הרפורמיסטי עבאס עבדי התייחס לממצאי הסקר באומרו כי הנתון המצביע על כך שיותר מ-20 אחוזים מהנשאלים אינם מייחלים לניצחון הנבחרת הלאומית גבוה מאוד, והוא מצביע על החרפת הקיטוב בחברה האיראנית (ח'בר אונליין, 2022). הסוציולוג מוחמד רהברי הביע אף הוא דאגה מממצאי הסקר. הוא ציין כי אין כל חשיבות לכך שרוב הנשאלים היו מרוצים מניצחון הנבחרת, משום שבתנאים רגילים היה ניתן לצפות שהציבור, ובכלל זה אלה שאינם מתעניינים בכדורגל, יהיה מעוניין בניצחונה של איראן. הוא הוסיף כי נבחרת הכדורגל הלאומית ניצבה תמיד מעל מחלוקות פוליטיות והייתה אחד

ערב משחק הכדורגל בין נבחרות איראן וארצות הברית, שהתקיים ב-29 בנובמבר 2022 במסגרת משחקי גביע העולם בכדורגל בקטר, פרסם מכון הסקרים האיראני ISPA תוצאות סקר דעת קהל שנערך בימים שקדמו למשחק בקרב מדגם מייצג של אזרחים איראנים. ממצאי הסקר הצביעו על כך ש-78.3 אחוזים מהנשאלים ייחלו לניצחון הנבחרת הלאומית של ארצם. לעומתם 4.8 אחוזים ממשתתפי הסקר הביעו תקווה שהנבחרת האמריקאית תנצח, ו-16.7 אחוזים מהנשאלים הביעו אדישות ביחס לתוצאה. כשנשאלו בנוגע לתבוסתה המוחצת של נבחרת איראן במשחקה ב-21 בנובמבר מול נבחרת אנגליה, השיבו 66.1 אחוזים מהנשאלים כי לא היו מרוצים מהתוצאה, לעומת 6.8 אחוזים שהשיבו כי היו מרוצים מהפסד הנבחרת הלאומית של ארצם (איספא, 2022).

העת, לרבות נוכחות נשים ללא רעלה במרחב הציבורי, ריסוס כתובות קיר נגד המשטר, השמעת קריאות בגנות המשטר מתוך בתי אזרחים, הסרת טורבנים מראשיהם של אנשי דת על ידי צעירים ברחובות הערים והתכנסויות לא-אלימות, למשל בעקבות הוצאתם להורג של שניים מעצורי המחאות במחצית הראשונה של חודש דצמבר, ובטקסים לציון מותם של הרוגי המחאות.

במקביל למצוקות החברתיות והכלכליות באיראן מתרחב הפער בין מוסדות המשטר לציבור האיראני, ובייחוד הדור הצעיר.

מאמר זה נועד לבחון את השינויים המתחוללים ביחס מצד חלקים בציבור האיראני כלפי סמלים לאומיים המזוהים עם הרפובליקה האסלאמית, ואת השחיקה בתחושת ההזדהות הקולקטיבית. הזדהות זו אפיינה את החברה האיראנית חרף תהליכי העומק שהתחוללו בה בעשורים האחרונים. תופעות אלה אינן נעלמות מעיני שלטונות איראן, והמאמר דן גם באמצעים השונים שנוקטים השלטונות במאמץ לבלום מגמה זו. בין היתר נעשה שימוש בסמלים לאומיים טרום-מהפכניים ואף טרום-אסלאמיים כדי לשוב ולרתום את הציבור להזדהות עם המשטר ולחזק את תחושת ההזדהות הלאומית.

קולקטיביזם והזדהות לאומית בחברה האיראנית

החברה האיראנית היא חברה מורכבת ומשתנה, שעוברת מאז המהפכה האסלאמית תמורות דמוגרפיות ושינויים תרבותיים מרחיקי לכת, בהם התרחבות הפער בין הציבור למוסדות המשטר והממסד הדתי, תהליכי חילון ואימוץ אורח חיים מערבי, המעמידים בפני הרפובליקה האסלאמית אתגרים גדולים ומורכבים. תהליכים חברתיים של מודרניזציה, ביניהם עלייה מתמדת בגיל הנישואים הממוצע וירידה בשיעור הפריון כתוצאה מהרחבת ההשכלה ושאיתם של זוגות איראנים לשפר את רווחתם הכלכלית, מעודדים גם מגמות של חילון ואינדיווידואליזם (צימט, 2022א). חלק משינויים אלה מושפעים מתהליכים גלובליים, כגון מהפכת האינטרנט והרשתות החברתיות, וחלקם מהתפתחויות מקומיות. תהליכי ההתמערבות והמודרניזציה מובילים גם לשינויים ערכיים.

מאז שנות ה־90 ניתן להצביע על התגברות תהליכי אינדיווידואליזציה בחברה האיראנית, בעיקר בקרב הדור השני והדור השלישי של המהפכה. בשנים האחרונות גברה הביקורת הפנימית באיראן ביחס לחולשות

הגורמים לאחדות ולסולידריות בקרב אזרחי המדינה. העובדה שאפילו היא הפכה מושא לחילוקי דעות מעידה על המשבר החמור הפוקד את החברה. רהברי קרא לשלטונות לבחון מהגרם למשבר זה ולשינוי ביחס הציבור כלפי הנבחרת הלאומית, והזהיר כי ללא הכרה במשבר לא יוכלו לטפל בו (סתארה־י צובח, 2022).

ניתן למצוא ביטוי נוסף ליחס המשתנה כלפי סמלי הזהות הקולקטיבית גם בתמונות ובסרטונים, שהופצו ברשתות החברתיות בתום משחק הכדורגל בין איראן לארצות הברית ותיעדו אזרחים איראנים החוגגים את הפסד נבחרתם הלאומית (Sullivan, 2022). גילויי שמחה אלה הצטרפו לביטויים נוספים של פגיעה בסמלי המדינה מאז פרוץ המהומות בספטמבר 2022, לרבות שריפת דגלים בידי מפגינים והימנעות שחקני נבחרת הכדורגל משירת ההמנון הלאומי בעת התייצבותם להופעתם הראשונה בגביע העולם מול נבחרת אנגליה. כאשר התנגן ההמנון לפני המשחק עמדו הכדורגלנים בשפתיים חתומות, לאות הזדהות עם תנועת המחאה בארצם (Branch, 2022).

במקביל למצוקות החברתיות והכלכליות באיראן מתרחב הפער בין מוסדות המשטר לציבור האיראני, ובייחוד הדור הצעיר. על רקע כישלונם המתמשך של המשטר במתן מענה לדרישות הציבור ולמצוקותיו, החריפה לאורך השנים הביקורת כנגד שלטונות הרפובליקה האסלאמית, פחת האמון הציבורי במוסדות המדינה וגברה תחושת הייאוש. מגמות אלה ניכרו היטב בהפגנות המחאה, שפרצו באיראן בשנים האחרונות והגיעו לשיאן בגל המחאות שפרץ במחצית ספטמבר 2022 בעקבות מותה של הצעירה מהסא אמיני, לאחר מעצרה בידי 'משטרת הצניעות'. הפגנות באיראן אינן תופעה חריגה, אך גלי המחאה העממית בשנים האחרונות חריגים הן בהיקף המפגינים, הן בתדירות ההפגנות והן בקיצוניות ביחס לעבר, הבאה לידי ביטוי בגילויי האלימות ובסיסמאות הנשמעות נגד עצם קיומו של שלטון אנשי הדת.

חרף הפער המתרחב בין המשטר האיראני לבין הציבור הרחב, נראה היה עד לאחרונה כי עוצמת הזדהות הלאומית־תרבותית ותחושת הסולידריות החברתית משמרות בידי המשטר יכולת לגייס תמיכה ציבורית סביב סמלים לאומיים ואף דתיים, בפרט מול איומים חיצוניים (צימט, 2018). אלא שלאחרונה מתרבים הסימנים המצביעים על כך שהקיטוב הגובר בחברה האיראנית וגלישתה האפשרית של הרפובליקה האסלאמית למצב מהפכני מתמשך מגבירים את שחיקת הסולידריות והקולקטיביזם שאפיינו את החברה האיראנית. גילויים מזדמנים של מרי אזרחי נמשכים מאז פרוץ המחאה כל

החברה האיראנית, הניכרות באימוץ דפוסי התנהגות מערביים, בהיעדר סולידריות חברתית ובנטייה גוברת לאינדיווידואליזם ולאסקפיזם. חלק מהמבקרים תלו חולשות אלה בהשפעתה הגוברת של תרבות המערב, בעיקר בקרב צעירים ממעמד הביניים העירוני, בעוד שאחרים תלו אותן במשבר הכלכלי המחריף ובמצוקות חברתיות (צימט, 2022א).

חרף התחזקות הנטיות האינדיווידואליסטיות ממשיכה החברה האיראנית להתאפיין במידה רבה של קולקטיביזם, שבא לידי ביטוי במחויבות רבה למסגרת המשפחה ולזהות הלאומית והתרבותית המשותפת. קולקטיביזם זה ניכר גם בהפגנת סולידריות, בייחוד מול אויב חיצוני. החברה האיראנית ממשיכה לייחס חשיבות רבה להשתייכות לקבוצה חברתית פנימית (ח'ודי) ולהתנהגות התואמת לנוממות ולציפיות של קבוצה זו. מנאטה האשמי (Manata Hashemi) הצביעה על נטייתם של צעירים רבים מהמעמדות הנמוכים לקונפורמיות, במאמץ לשמר את כבודם העצמי ולאפשר לעצמם להתקדם בסולם החברתי. במחקרה הראתה האשמי שצעירים בני השכבות החלשות אינם נוטים להתקומם נגד המוסכמות אלא מעדיפים דווקא לפעול בהתאם לקודים מקובלים של התנהגות חברתית, במטרה לזכות בהזדמנויות כלכליות ולשפר את סיכוייהם להתקדם (Hashemi, 2020).

עוצמתן של תחושות קולקטיביות בלטה בעיקר במשברים לאומיים ובמצבי חירום, למשל אסונות טבע. רעידת האדמה העזה, שפקדה בנובמבר 2017 את מחוז כרמאנשא במערב איראן והביאה למאות הרוגים, הולידה גילויים של התגייסות לאומית לצד חוסר אמון במוסדות השלטון. במקביל לתרומות באמצעות 'הסרה האדום' האיראני וארגוני צדקה שונים, שאספו כספים וציוד הומניטרי לנזקקים, נאספו מאות אלפי דולרים של תרומות באמצעות חשבונות פרטיים של ידוענים שהתגייסו לסייע לנפגעי הרעש (Jafary, 2017). גם במהלך התפרצות מגפת הקורונה באו לידי ביטוי גילויי סולידריות שכללו התגייסות אזרחים לסייע באספקת מזון וציוד חיוני לנזקקים, התנדבות אזרחים לסייע בבתי חולים או לטפל בגופות של מתים ומתן הקלות ופטורים לשוכרים על ידי בעלי חנויות וקניונים (Faghihi, 2020). בעשור השני של המאה ה-21 שימשו הרשתות החברתיות פלטפורמה להתגייסות ציבורית רחבה לעיתים קרובות, למטרת קידום סוגיות הנתפסות בעיני הציבור האיראני כבעלות ערך לאומי משמעותי. כניסתה של המדיה הדיגיטלית החדשה נתפסה בעבר כבעלת פוטנציאל להעצמת מגמות על-לאומיות ואינדיווידואליות ולהחלשת הזהות הלאומית והקולקטיבית. בשנת 1997

טען ניקולס נגרופונטה (Nicholas Negroponte), אדריכל המיזם "מחשב במאה דולרים לכל ילד", ששימש אז ראש מעבדת המדיה של המכון הטכנולוגי של מסצ'וסטס (MIT), כי "עשרים שנה מהיום, ילדים הרגילים לברר על מדינות אחרות באמצעות לחיצת עכבר, לא ידעו מהי לאומיות" (Reuters, 1997). אם לשפוט על פי השיח המתנהל ברשתות החברתיות האיראניות בשני העשורים האחרונים, דומה שהערכתו היתה נאיבית מדי. ניקי אח'אן (Niki Akhavan) הצביעה על כך שבעוד טכנולוגיות האינטרנט מקילות על התקבצותם של יחידים המרוחקים זה מזה, הלאומיות ממשיכה לשמש אמצעי יעיל ביותר בגיוס המונים באמצעות המדיה הדיגיטלית (Akhavan, 2013). המרחב הווירטואלי מהווה לכאורה צורת ביטוי אינדיווידואלית ופרטית במרחב הציבורי, אך הוא מספק לאיראנים רבים לא רק ערוצי תקשורת חלופיים אלא גם מקום להבעת סולידריות ולגיוס תמיכה על בסיס זהות לאומית קולקטיבית (Khiabani & Sreberny, 2007). ככל שהשימוש ברשתות החברתיות הלך והתפשט בקרב מגזרים נוספים של החברה האיראנית, כך גם גברה יכולתה של הזהות הקולקטיבית האיראנית לשמש בסיס לגיוס אזרחים לקידום יעדים לאומיים משותפים.

הזהות הלאומית המשותפת הצליחה לעיתים להתעלות מעל חילוקי הדעות הפוליטיים המאפיינים בדרך כלל את החברה האיראנית. הזהות האיראנית מבוססת על היסטוריה עתיקה משותפת ועל קשרי תרבות וזיכרון המשותפים לאיראנים בני לאומים שונים, למשל המלחמה נגד עיראק בשנות ה-80 של המאה הקודמת. עוצמת הזהות הלאומית-תרבותית ותחושת הסולידריות בחברה נוצלה היטב על ידי המשטר במאמציו לגייס את הציבור לשם קידום יעדים לאומיים. אף על פי שאזרחים רבים גילו נכונות פחותה מבעבר להתגייס למאמץ קולקטיבי בשם אידיאולוגיה כזו או אחרת, המשטר המשיך לשמר בידיו יכולת לגייס את תמיכת הציבור סביב סמלים לאומיים ודתיים, כגון המיתוס המכונן של כרבלא, המספר את הקרבתו של האימאם השיעי הראשון חוסיין בן-עלי בקרב כרבלא בשנת 680 לספירה. מלחמת איראן-עיראק זירזה את התחזקות תחושת הזהות הלאומית הן בקרב האוכלוסייה האיראנית והן בקרב המנהיגים הפוליטיים והצבאיים. המתקפה על איראן מצד גורם זר עוררה תחושה עמוקה ועזה של פטריוטיות בחברה. נוסף על כך, מנהיגי הרפובליקה האסלאמית ניצבו בפני הצורך לגייס את האוכלוסייה כדי להגן על המדינה ועל המשטר, וניצלו את התחזקות הלאומיות כדי לשמר את המאמץ המלחמתי. השימוש במיתוס כרבלא בידיו המשטר נועד לדרבן את הציבור

2009 נעשה שימוש תכופ על ידי המפגינים בסמלים אסלאמיים. תומכי האופוזיציה נהגו לצאת אל הגגות והמרפסות מדי לילה ולקרוא יחד את הקריאה הדתית "אללה אכבר". גם צבעה הירוק של תנועת המחאה ביטא סמל אסלאמי (צבע דגלו של הנביא מוחמד). תנועת המחאה אף עשתה שימוש בימי האבלות השיעים (התאסועא והעאשורא) כדי לגייס את הציבור להפגנות תמיכה באופוזיציה (Rauh, 2013). בגל המחאה הנוכחי, לעומת זאת, לא זו בלבד שלא נעשה שימוש בסמלים דתיים-אסלאמיים, אלא גם סמלים לאומיים עכשוויים המזוהים עם הרפובליקה האסלאמית, בראשם הדגל וההמנון, הפכו מושא למתקפה מצד חלק מהמפגינים. ניתן להסביר תופעה זו בתהליכי החילון בחברה האיראנית, בייחוד בקרב בני הדור השני והשלישי של המהפכה האסלאמית, ובהתחזקות מגמות של הקצנה וחוסר אמון במערכת הפוליטית בכללותה. כך, למשל, שיעורי ההצבעה הנמוכים בבחירות הפרלמנטריות שהתקיימו ב־21 בפברואר 2020, ובבחירות לנשיאות שהתקיימו ב־18 ביוני 2021, הצביעו על משבר האמון הציבורי. בבחירות לנשיאות נרשם שיעור הצבעה של פחות מ־49 אחוזים – השיעור הנמוך ביותר בבחירות לנשיאות מאז המהפכה. לאדישות הציבורית תרמה הפסילה הגורפת של רובם המכריע של המועמדים על ידי 'מועצת שומרי החוקה', אך שיעור ההצבעה הנמוך ביטא גם ייאוש גובר בקרב הציבור ביחס למשטר ולמערכת הפוליטית. התערבותו הבוטה של המשטר בהליך הבחירות, שמעולם לא היו חופשיות ודמוקרטיות, אך לפחות נשמרה בהן מידה מסוימת של תחרות, ביטאה את נחישותו לדחוק כל זרם פוליטי ורעיוני שעלול לערער על הדומיננטיות השמרנית במוסדות השלטון. מדיניות זו סייעה אומנם בטווח הקצר לממסד הדתי-שמרני לשמר את מעמדו בצמרת הפוליטית, אך מאמציו לדכא כל מוקד כוח אחר הביאו לאובדן בסיס הלגיטימיות של המשטר, שהתיימר בעבר לשלב בין מרכיב אסלאמי שמבטא את ריבונות האל לבין מרכיב דמוקרטי-רפובליקני שמבטא את ריבונות העם. יתר על כן, בשונה ממהומות 2009 שהובילו על ידי מנהיגי התנועה הרפורמיסטית, ובראשם מיר-חוסין מוסוי ומהדי כרובי שנחשבו לבשר מבשרה של המהפכה, למחאת 2022 אין הנהגה מוכרת ומאורגנת והיא מובלת בידי צעירים איראנים ילידי שנות ה־90 והעשור הראשון של המאה ה־21, שמידת הזדהותם עם הרפובליקה האסלאמית פחותה במידה רבה. מגמה זו ניכרת היטב בגישתם כלפי סמלים לאומיים ומעוררת דיון נוקב ברפובליקה האסלאמית.

לצאת לשדה הקרב ולספק ללוחמים מודל להשראה. הביקורת הגוברת על מדיניות המלחמה ממחצית שנות ה־80 חייבה את ההנהגה להסביר את העימות עם עיראק במונחים מעשיים יותר, כגון שמירת עצמאותה וחירותה של המולדת. לכן משנת 1986 נעשה שימוש גובר ברטוריקה הלאומית, בניסיון לגייס את הציבור במאבק מול האויב (הראל, 2009).

הדגשת סמלים דתיים שיעיים והעלאה על נס של ערך ההקרבה למען הגנת המקומות הקדושים לשיעה בסוריה הפכו מוטיב מרכזי גם במאמצי ההסברה של המשטר, בעקבות העמקת המעורבות הצבאית האיראנית בסוריה ובעיראק, שגבתה מחיר כבד מלוחמי משמרות המהפכה. הגם שמאמצים אלה לא מנעו לחלוטין ביקורת ציבורית כלפי המעורבות הצבאית האיראנית מחוץ לגבולות המדינה, הם סייעו למשטר במידה מסוימת לגייס את תמיכת הציבור במאמצי הלחימה. לצד הרטוריקה הדתית הדגישו בכירים איראנים גם את חשיבות הלחימה בסוריה עבור האינטרסים הלאומיים של איראן וההגנה על ביטחונה (צימט, 2015). התלכדות הציבור סביב סמלים לאומיים ודתיים באה לידי ביטוי, למשל, בהלוויה ההמונית שנערכה ללוחם משמרות המהפכה מוחסן חוג'ג'י, שנלקח בשבי על ידי ארגון דאע"ש בגבול עיראק-סוריה והוצא להורג בעריפת ראשו באוגוסט 2017. השתתפות המוני אזרחים בטקס הלווייתו בעיר אצפהאן בסוף ספטמבר העידה על עוצמת הרגשות הלאומיים והסולידריות החברתית (AP & TOI Staff, 2017).

השחיקה הניכרת לאחרונה בתחושת ההזדהות עם סמלים לאומיים שטופחו בידי הרפובליקה האסלאמית בולטת בייחוד בהשוואה לגלי מחאות קודמים שפקדו את איראן בשני העשורים האחרונים, ובפרט מחאת 2009 ('המהפכה הירוקה'), שפרצה על רקע הטענות לזיוף תוצאות הבחירות לנשיאות בקיץ 2009 והוציאה לרחובות מאות אלפי מפגינים. פריסתה הגיאוגרפית של מחאת 2022 הייתה רחבה באופן ניכר בהשוואה למהומות 2009, שהתרכזו בעיקר בטהראן ובכמה ערים גדולות נוספות. זאת ועוד, מהומות 2009 נשאו אומנם אופי פוליטי מובהק, אך הן התמקדו בטענות האופוזיציה הרפורמיסטית לזיוף תוצאות הבחירות ("איפה הקול שלי?"). לעומת זאת, במחאת 2022 לא הסתפקו המפגינים בדרישה לביטול חובת הרעלה או אף להפסקת פעילותם של משמרות הצניעות, הם גם קראו תיגר על עצם קיומו של שלטון אנשי הדת. הקצנה זו בדרישות המפגינים, המבטאות שאיפה לשינוי הסדר החברתי והפוליטי הקיים, ניכרת גם במעמדם של סמלים לאומיים המזוהים עם הרפובליקה האסלאמית. במהלך מחאות

“טרור נגד הזהות הלאומית”

היחס המשתנה מצד חלקים בציבור האיראני כלפי סמלים לאומיים לא נעלם מעיניהם של תומכי המשטר במחנה השמרני, אף כי חלקם ניסו להמעיט מחשיבות התופעה. במאמר פרשנות באתר משרק ניוז, המזוהה עם האגף הרדיקלי במחנה השמרני, נכתב כי לאורך ההיסטוריה האיראנית היו איראנים מעטים שתמכו באויבי ארצם. אף על פי כן אסור להתעלם מתופעה זו, גם אם היא משקפת מיעוט קטן. רוב אזרחי איראן תומכים בעצמאות ארצם ובאינטרסים הלאומיים שלה, מכבדים את סמליה ואינם שבעי רצון מהיחלשותה. עם זאת קיים מיעוט קולני הפועל בשירות אינטרסים זרים, שלא יבוא על סיפוקו כל עוד לא יובטחו האינטרסים של המערב באיראן, אף אם הדבר יבוא על חשבון העם האיראני. כל עוד מיעוט זה אינו פועל באופן מעשי נגד ביטחון המדינה, אין הכרח לפגוע בזכויותיו. עם זאת יש לשלול את חירותם של אלה התומכים במי שמסכן את ביטחונה הלאומי של איראן (משרק ניוז, 2022א).

רוב אזרחי איראן תומכים בעצמאות ארצם ובאינטרסים הלאומיים שלה, מכבדים את סמליה ואינם שבעי רצון מהיחלשותה.

היומון השמרני ג'אם-י ג'אם יצא אף הוא בגנותם של אלה הפוגעים בסמלי המדינה. במאמר פרשנות תחת הכותרת “טרור נגד הזהות הלאומית” גרס העיתון כי הנבחרת הלאומית מייצגת את 85 מיליון אזרחי המדינה, וכי המערכה המתנהלת נגדה אינה מכוונת אך ורק נגד הרפובליקה האסלאמית כי אם נגד זהותם הלאומית של כלל האיראנים. העיתון ציטט את הפרשן והפעיל הפוליטי השמרני נאצר אימאני, שטען כי השחתת הדגל האיראני במהלך הפגנות המחאה מוכיחה שלמפגינים אין בעיה אך ורק עם המשטר האיראני אלא גם עם עצם קיומה של איראן, וכי הם אינם אנטי־מהפכנים כי אם אנטי־איראנים. עוד נכתב במאמר כי יש המבקשים לפגוע באחדותה הלאומית של איראן ולהרוס את לכידותה הפנימית באמצעות נגיף שנועד לפגוע בזהותה. החדרת הנגיף לתוך איראן התאפשרה בזכות הרשתות החברתיות והשפעתן הגוברת על הדור הצעיר. השפלת הנבחרת הלאומית, שריפת הדגל, הפגיעה בהמנון הלאומי והחלשת מרכיבי האחדות הלאומית נועדו להפוך את האיראנים לחסרי אזרחות ולהניח את התשתית לפירוקה המוחלט של איראן. גילויי השמחה מצד חלק מהאזרחים לנוכח תבוסת נבחרתם הלאומית מעידים על השפעתו של הנגיף המסוכן. לפיכך נדרש לאמץ מדיניות

תרבותית שתספק חיסון מפניו, ובמקביל להגביר את המודעות בציבור למאמצי הממשלות האנטי־איראניות להסיר את איראן מעל מפת העולם (ג'אם-י ג'אם, 2022). הצורך בהתמודדות ערכית ותרבותית לנוכח היחלשות הסולידריות הלאומית הועלה גם על ידי אסמאעיל צ'מני, מרצה בכיר באוניברסיטת מוחקק ארדבילי שבצפון איראן. באירוע לרגל יום הסטודנט קרא צ'מני לחזק את תחושת הפטריוטיות בקרב הסטודנטים לנוכח מאמצי המערב לממש את יעדיו באיראן. “עלינו להפשיל שרולים כדי לרומם את מולדתנו האסלאמית, משום שהזרים בהחלט אינם רוצים בהתקדמות ובגאווה שלנו”, אמר המרצה (איסנא, 2022ב).

גם העיתון השמרני “המשהרי” תלה במערב את האחריות להתגברות הפגיעה בסמלים לאומיים. בתגובה להימנעות שחקני נבחרת הכדורגל משירת ההמנון הלאומי טען היומון כי מחאת השחקנים היא תוצאה של מערכה הסברתית שמקורה מחוץ לאיראן, ואשר נועדה ליצור יחס שלילי בקרב העם והספורטאים כלפי אחד מסמליה הלאומיים. יוזמי מערכה זו הפעילו לחץ על הנבחרת להימנע משירת ההמנון, בתירוץ שהחלחתה תשמח את המשטר. העיתון טען כי אפילו הגולים הקובנים, שעזבו את ארצם לאחר מהפכת פידל קסטרו ב-1959, לא קראו מעולם להחרמת נבחרת קובה ואף עודדו אותה במשחקי כדורגל שהתקיימו על אדמת ארצות הברית. בשונה מהם, חלק מהגולים האיראנים המציגים עצמם כ”פטריוטים איראנים” עושים הכול על מנת להגביר את סבלם של אזרחי ארצם, בין היתר באמצעות תמיכה בהחרפת הסנקציות הכלכליות נגד מולדתם. ברור עם זאת כי הם אינם זוכים לתמיכה בתוך איראן, או אף בקרב הקבוצות המתנגדות למשטר מחוץ לאיראן. אף אחד אינו מעוניין להחרים את ההמנון הלאומי, משום שרוב האיראנים יודעים היטב שהפגיעה בכבודו תהיה חרוטה על מצחם לנצח נצחים (עצרי־איראן, 2022א).

גינויים כלפי הפגיעה בסמלים הלאומיים נשמעו גם מצד בכירים במסד הדתי והפוליטי. כך למשל, דרשן תפילות יום השישי בעיר ח'ומין, חוג'ת אל־אסלאם סיד קאסם מיר־צאדקי, הצהיר כי האויב משתמש בסמלים לאומיים, בהם הדגל וההמנון הלאומי, כדי ליצור מחלוקות בעם האיראני. הוא ציין כי האחדות היא מאפיין בולט של ענפי ספורט לאומיים ובכללם כדורגל, וכי עניים ועשירים, שיעים וסונים ושכבות שונות של העם מניחים את ההבדלים ביניהם בצד בעת תחרויות ספורט (אירנא, 2022ג). גם נציג המנהיג במחוז מערב אזרבייג'ן הזהיר מהפגיעה בכבודם של סמלי המדינה. בדרשת יום השישי בעיר אורומיה אמר חוג'ת אל־אסלאם סיד

השלטון המרכזי. אסטרטגיית הפיתוח הריכוזית של איראן יצרה פערים סוציו-אקונומיים רחבים בין המרכז לפריפריה וחלוקה בלתי מאוזנת של משאבי המדינה. כמו כן מואשמים השלטונות באפליה בחינוך ובתעסוקה ובמניעת לימוד התרבות המקומית והשפות המקומיות בבתי הספר במחוזות המאוכלסים בעיקר על ידי בני המיעוטים (Elling, 2013).

הסוגייה האתנית באיראן רגישה זה שנים ומזינה לעיתים הפגנות מחאה ואף עימותים אלימים באזורים שבהם מתגוררים בני המיעוטים. במחוזות ח'וזסתאן, בלוצ'סתאן וכורדיסטאן אף מתנהל עימות אלים, שמתלקח לסירוגין בין שלטונות איראן לארגונים בדלניים מחתרתיים. אף על פי כן וחרף ההבדלים העמוקים בין הקבוצות האתניות השונות, איראן מתקיימת כישות פוליטית ותרבותית נפרדת לאורך מאות שנים. כל זאת בשונה ממדינות הלאום במזרח התיכון הערבי, שגבולותיהן עוצבו בעיקר לאחר מלחמת העולם הראשונה על ידי מעצמות המערב. גם השוני הרב בין התפתחותם ההיסטורית של המיעוטים האתניים, שיוכם הדתי (סונים ושיעים) ומידת האינטגרציה שלהם בחברה האיראנית מפחית במידה משמעותית את האיום מצד המיעוטים על לכידותה הלאומית של איראן. כך למשל, רוב בני המיעוט הערבי המתגוררים בח'וזסתאן הם שיעים, מה שמחזק את זיקתם למדינת הלאום האיראנית ושיבש במידה רבה את מאמציו של שליט עיראק סדאם חוסיין לגייס את תמיכתם במהלך מלחמת איראן-עיראק. בני מיעוטים אף מילאו לאורך השנים תפקידים בכירים רבים, בהם המנהיג העליון ח'אמנהאי (אזרי למחצה מצד אביו), ראש הממשלה לשעבר מוסאווי (אזרי), יושב ראש הפרלמנט לשעבר כרובי (לורי) ומזכיר המועצה העליונה לביטחון לאומי שמח'אני (ערבי). זאת ועוד, כפי שהראו רסמוס אלינג וקיוון האריס במחקרם, המבוסס על סקר חברתי נרחב שנערך באיראן בשנת 2016, איראנים רבים אינם מגדירים תמיד את זהותם האתנית-תרבותית באופן חד-משמעי, ולעיתים הם רואים את עצמם כמשתייכים ליותר מקבוצה אתנית אחת (Elling & Harris, 2021).

עיקר התביעות מצד המיעוטים האתניים מתמקדות לפיכך בשימור הזהות והתרבות המקומיות ובהסרת האפליה, ולא בדרישות להתנתק מאיראן. עם זאת, החשש המתמיד מניסיונות התבדלות של המיעוטים יוצר רגישות מיוחדת לכל ניסיון חיצוני לעודד בדלנות אתנית בתוך איראן. כך למשל, בינואר 2012 עורר כינוס ועידת תמיכה בתושבי המיעוט הערבי בח'וזסתאן, שנערך בקהיר, תגובות ביקורת וזעם באמצעי התקשורת וברשתות החברתיות באיראן. בוועידה השתתפו נציגים של התנועה הבדלנית לשחרור אהואז (בירת מחוז

מהדי קורישי כי הזלזול בהמנון ובדגל אינו מתקבל על הדעת, וכי על הרשויות להיאבק במי שפועל נגד הזהות האיראנית והאסלאמית ונגד קדושת הדגל וההמנון הלאומי (איסנא, 2022). חבר המג'לס לשעבר עמאד אפרוע', המזוהה עם האגף הפרגמטי במחנה השמרני, גינה אף הוא את הימנעותם של שחקני הנבחרת משירת ההמנון. בריאיון לסוכנות הידיעות הממשלתית אירנא אמר אפרוע' כי המנון הרפובליקה האסלאמית הוא סמל לזהותה הלאומית, לכבודה, לעצמאותה, לשלמותה הטריטוריאלית ולגאוותה של איראן, וכי מי שנמנע משירת ההמנון פוגע בסמל של אחדות לאומית. הפוליטיקאי האיראני ציין כי מדובר בצעד מכוער מצד הנבחרת, גם אם נעשו טעויות מצד השלטונות בהתנהלותם בפרשת מהסא אמיני (אירנא, 2022ב).

היחלשות ההזדהות הלאומית כסיכון לפיצולה של איראן

במאמציהם לבלום את השחיקה בהזדהות עם סמלים לאומיים הזהירו לאחרונה תומכי המשטר מפני היחלשות ההזדהות הקולקטיבית הלאומית, שעלולה לסכן את לכידותה הטריטוריאלית של איראן ולהוביל לפיצולה. הם הציגו את התופעה כביטוי למזימה מערבית לחלוקת איראן, שבאה לידי ביטוי גם בעידוד השתתפותם של בני מיעוטים אתניים-לשוניים, ובעיקר כורדים ובלוצ'ים, בהפגנות המחאה. מאז פרוץ המהומות בספטמבר 2022 בלט מקומם של בני מיעוטים אלה, שביטאו בעיקר קריאות אנטי-ממסדיות ותביעות כלל-לאומיות להסרת האפליה הנהוגה כלפיהם ולהרחבת החירויות האזרחיות פוליטיות (Alfoneh, 2022; Fiennes, 2022).

בני המיעוטים – בהם הטורקים האזרים, הכורדים, הערבים, הבלוצ'ים והטורקמנים – מהווים קרוב למחצית מאוכלוסייתה של איראן, והם מציבים אתגר לא פשוט בפני המשטר. הם שוכנים בעיקר באזורי הפריפריה ומקיפים את איראן: הטורקים האזרים בצפון-מערב, הכורדים במערב, הבלוצ'ים בדרום-מזרח, הטורקמנים בצפון-מזרח והערבים בח'וזסתאן. בקרב הקבוצות האתניות פעלו בעבר תנועות בדלניות, אשר אחדות מהן אף הניבו כינון מדינות עצמאיות, גם אם לתקופה קצרה בלבד, למשל הרפובליקה הכורדית של מהאבאד והרפובליקה הטורקית של אזרבייג'ן, שקמו בתום מלחמת העולם השנייה. התפרצויות אלימות נרשמו באזורי המיעוטים גם לאחר המהפכה האסלאמית, בעיקר בשנתיים הראשונות למהפכה. מאמצי השלטון המרכזי לשלב את הקהילות האתניות הרבות לכדי קהילה לאומית אחת לא פתרו את בעיותיהן האמיתיות. בני המיעוטים טוענים לאפליה מכוונת ולקיפוח מצד

במהלך הפגנות ועצרות מחאה של דגלים אחרים זולת הדגל הרשמי של הרפובליקה האסלאמית, כגון דגלים המזוהים עם מיעוטים אתניים-לשוניים או דגל האריה והשמש, ששימש את איראן בתקופה המלוכנית שקדמה למהפכה האסלאמית, מבטאת תמיכה בפיצולה של איראן. הזלזול כלפי הדגל הלאומי ניכר בקרב שתי קבוצות: אלה המשתייכים לקבוצות בדלניות ואלה שאינם מודעים לחשיבות הדגל. כל מי שרואה עצמו איראני ותומך באחדותה של איראן ללא קשר לדת, ללאום או להשקפה פוליטית, חייב לראות בזלזול בדגל משום חציית קו אדום, ואלה התומכים בפגיעה בקדושת הדגל מכשירים את הקרקע להרס אחדותה הטריטוריאלית של ארצם (פרארו, 2022).

חזרה לסמלים טרום-מהפכניים וטרור-אסלאמיים

במקביל לביקורת החריפה על ביטויי הזלזול בסמלים הלאומיים ולניסיון לקשור תופעה זו למאמצי המערב לחלוקת איראן, ניכר לאחרונה מאמץ גובר מצד שלטונות איראן לשוב ולגייס את תמיכת הציבור סביב סמלים לאומיים המזוהים עם העבר הטרור-מהפכני ואף הטרור-אסלאמי של איראן. מנהיג המהפכה איתאללה רוחאללה ח'ומיני שלל אומנם את הלאומיות כאידיאולוגיה לגיטימית והעמיד את האסלאם כבסיס בלעדי לזהותה של איראן. עם זאת, כפי שהראה מאיר ליטבק, בחלוף השנים אימצה הרפובליקה האסלאמית את הלאומיות ואף יצרה לאומיות אסלאמית מודרנית. לאומיות זו יצרה תצורות חדשות של זהות קולקטיבית והעניקה לשכבות נרחבות באוכלוסייה את האפשרות למלא תפקיד פוליטי פעיל יותר. חרף עוינותו של המשטר האסלאמי כלפי החילוניות הבוטה של המשטר הפהליוי שקדם למהפכה, והסתייגותו ממאמצי המשטר הישן להדגיש את עברה הטרור-אסלאמי של איראן, אימצה הרפובליקה האסלאמית את הנרטיב הלאומי, אף אם הציגה אותו לעיתים בלבוש אסלאמי. המתח בין שני מוקדי ההזדהות בזהות האיראנית לא נעלם, אך בחלוף השנים הוא הוביל לסינתזה: לאומיות דתית המדגישה את מרכזיות האסלאם כגורם תרבותי דומיננטי ומשלבת יחדיו היבטים של התרבות הקדם-אסלאמית וזו האסלאמית (ליטבק, 2021).

מנחם מרחבי מצא במחקרו שעם התבססות והתמסדות שלטון המהפכה, מנהיגיו כבר לא חשו פחד של ממש מתחיה אידיאולוגית של הלאומיות האיראנית. כתוצאה מכך החל הממסד הדתי לסגת לגישה פייסנית ומכילה ביחס לעבר הקדם-אסלאמי של איראן. בתקופת נשיאותו של מוחמד ח'אתמי (1997–2005) ניתן ביטוי

ח'זסתאן שעל שמה מכונה המחוז בערבית), אנשי דת מהעולם המוסלמי, נציגים ממכללת אל-אזהר בקהיר וכמה נציגים של תנועות פוליטיות מצריות המזוהות עם התנועות האסלאמיות, ובראשם עמאד עבד אל-ע'פור, יועצו של הנשיא דאז מוחמד מורסי. כינוס זה, שנערך במקביל לביקור שקיים שר החוץ האיראני עלי-אכבר צאלחי בקהיר, עורר את זעמם של איראנים רבים שיצאו נגד גילויי בדלנות באיראן, תקפו בחריפות את ממשלת מצרים ואת הנשיא מורסי ואף דרשו תגובה איראנית חריפה נגד מצרים, שפעלה נגד האינטרסים של איראן וקראה תיגר על שלמותה הטריטוריאלית (Zimmt, 2012).

החשש בציבור מפני חלוקת איראן, בייחוד על רקע האתגר הגובר בדבר יציבותו של השלטון המרכזי, מנוצל היטב על ידי המשטר בניסיונותיו לגייס תמיכה ציבורית, או לכל הפחות לבלום את השחיקה בתחושת ההזדהות הלאומית. ניתן למצוא דוגמה למאמצים אלה בדבריו של סגן שר הספורט והצעירים ופעיל הרשת הרדיקלי וחייד יאמין-פור, שהזהיר מפני ניסיונות מאמצי תקשורת העוברים את הרפובליקה האסלאמית לזרוע ספק בקרב האיראנים ביחס לאחדותם הלאומית, כדי להכשיר את הקרקע לחלוקת איראן. יאמין-פור טען כי ניסיונות התקשורת הזרה לקשור בין גילויי המחאה והזעם באיראן לפגיעה בסמלים לאומיים הם ביטוי ל"הונאה תקשורתית", שמטרתה להביא לפירוק החברה האיראנית (עצרי-איראן, 2022). מנהל המחלקה לתרבות ולהכוונה אסלאמית במחוז אלבורז, סעיד ג'אברי אנצארי, קשר אף הוא בין ההזדהות עם הסמלים הלאומיים להבטחת שלמותה הטריטוריאלית של איראן. הוא ציין כי הפגנת זלזול כלפי ההמנון והדגל מעידה על התנגדות ללכידותה של איראן, וכי יש להיאבק בתופעה זו ולחזק את סמלי המדינה, משום ששלמותה הטריטוריאלית אינה תלויה בהסכמה עם ממשלה זו או אחרת (ג'ואן אונליין, 2022). חבר ועדת המג'לס לביטחון לאומי ולמדיניות חוץ, ג'ליל רחימי ג'האן-אבאדי, ביטא עמדה דומה כשהזהיר מפני ניסיונות מצד אויביה של איראן לתקוף את זהותה בת 3,500 השנים תוך שימוש במחאה העממית כתירוץ. הפוליטיקאי האיראני כתב בחשבון הטוויטר שלו כי החלשת סמלים לאומיים כדוגמת הדגל והנבחרת הלאומית היא אסטרטגיה מסוכנת בשימוש אויבי איראן לצורך חלוקתה, וכי אסור לאפשר זאת (ג'האנאבאדי, 2022).

גם אתר החדשות 'פרארו' הצביע על הקשר בין כיבוד הסמלים הלאומיים להכרה בגבולות המדינה. במאמר פרשנות באתר נכתב כי הדגל הלאומי מייצג מדינה בעלת גיאוגרפיה וגבולות מוכרים. לפיכך הנפה

הביטוי המובהק לתרבות זו הוא ציון 'יום כורש הגדול', שנקבע ל-29 באוקטובר ונועד להנציח את זכרו של מייסד האימפריה האח'מנית. המנהג, שהחל בעשור האחרון ואינו נכלל בלוח השנה האיראני הרשמי, עומד בניגוד למאמץ המתמשך מצד המשטר להדגיש את המרכיב הדתי-אסלאמי בזהות האיראנית על פני המרכיב התרבותי-פרסי. לא בכדי הטילו השלטונות הגבלות על עריכת טקסים בסמוך לקבר כורש. באוקטובר 2016, עם ציון יום כורש, פרצו התנגשויות אלימות בין כוחות הביטחון לאלפי אזרחים שהגיעו למתחם הקבר בפאסארגאד במחוז פארס בדרום-מערבה של איראן, לאחר שאזרחים החלו לקרוא סיסמאות בגנות המשטר. לקראת יום כורש ב-2017 הודיעו שלטונות איראן מראש על כוונתם לאסור על התקהלות אזרחים ליד הקבר, ואף הציבו מחסומים בדרכים הראשיות המובילות למתחם. מפקד משמרות המהפכה במחוז פארס הזהיר שכוחות הביטחון והרשות השופטת לא יאפשרו ל"כוחות אנטי-מהפכניים" לקיים אירועים בסמוך לקבר ולערער בכך את היציבות במחוז (מהר, 2017).

טיפול הלאומיות הדתית נעשה בחלקו בתגובה לתהליכי עומק בחברה האיראנית. לא זו בלבד שעוצמתה של הזהות התרבותית הפרסית נשמרה לאחר המהפכה, אלא שלעיתים היא אף גברה על הזהות הדתית-אסלאמית.

מאמצי השלטונות למנוע את קיומם של טקסים אלה עוררו בעבר ביקורת, בטענה כי בכך מאבד המשטר הזדמנות לחזק את תחושת ההזדהות הלאומית בקרב אזרחי איראן. הסוציולוג מהראן צולאתי השווה את מאמצי המשטר למניעת הנצחת כורש לניסיונותיו הכושלים של השאה למחוק את הזהות האסלאמית. צולאתי הצביע על העיסוק הגובר ביום כורש וטען שהדבר מוכיח שמדיניות המשטר רק מחזקת את זהותם התרבותית הטרומ-אסלאמית של אזרחי איראן. לדבריו, במקום לנסות לשלב בין מרכיבי השונים של הזהות האיראנית מנסה המשטר לאסלם את החברה האיראנית (צולאתי, 2017). אתר החדשות 'תאבנאכ' הצביע אף הוא על החשיבות הגוברת שרבים מאזרחי איראן מייחסים להנצחת כורש, ועל חוסר היעילות שבצעדי המשטר נגד הטקסים לזכרו. במאמר דעה שפרסם האתר נכתב כי לא זו בלבד שהכבוד שאזרחים איראנים מייחסים למכונן האימפריה הפרסית אינו מסכן את ביטחונה הלאומי של איראן, אלא אף ניתן לנצל לחיזוק הסולידריות הלאומית והרגש הלאומי בקרב אזרחי המדינה (תאבנאכ, 2017).

פוליטי מוחשי להשלמה עם מאפייני הקדם-אסלאמיים של הזהות האיראנית עם ביקורו בפרספוליס, אתר ארכיאולוגי שזוהה יותר מכל עם האדרת המלוכה האיראנית בתקופת יורשיו של כורש. ב-13 בספטמבר 2010 קיים הנשיא מחמוד אחמדינז'אד קבלת פנים חגיגת ל'גליל כורש', שהושאל לבקשת איראן למספר חודשים מהמוזיאון הבריטי בלונדון. אירוע זה היה יוצא דופן ברפובליקה האסלאמית, מכיוון שבעצם קיומו חרג הנשיא באופן בוטה מהאידיאולוגיה המנחה של השלטון המהפכני. במהלך הטקס דיבר הנשיא אחמדינז'אד בשבחיו של כורש ואמר שהצהרת זכויות האדם שלו מהווה המשך לדרכם של הנביאים (מרחבי, 2017). טיפוח הלאומיות הדתית נעשה בחלקו בתגובה לתהליכי עומק בחברה האיראנית. לא זו בלבד שעוצמתה של הזהות התרבותית הפרסית נשמרה לאחר המהפכה, אלא שלעיתים היא אף גברה על הזהות הדתית-אסלאמית. בעוד שהמאמץ מצד המשטר המלוכני לעצב חברה חילונית הביא דווקא להתחזקות ההזדהות הדתית, הרי הפער המתרחב בין המשטר האסלאמי לציבור ובעיקר הדור הצעיר הניע איראנים רבים, ובפרט צעירים, להעדיף את מוקד ההזדהות הפרסית בזהותם הלאומית על פני זה האסלאמי-השיעי. המשך קיומן של מסורות טרום-אסלאמיות ברפובליקה האסלאמית, כגון ראש השנה הפרסי (נורוז) ומסורת הצ'הארשנבה סורי – טקס מסורתי שנחוג לצורך סילוק הרע ערב ראש השנה ומתקיים ביום רביעי האחרון של השנה – מעיד על עוצמתו של המרכיב הלאומי-תרבותי בזהות האיראנית. לנוכח מאמצי הרפובליקה האסלאמית לשמר שליטה על הזהות הלאומית האיראנית, פנו רבים מאזרחי איראן לאמץ גרסה משלהם של זהות לאומית, המתרחקת מזהות המתמקדת באסלאם השיעי חרף העובדה שהדת ממשיכה להוות מרכיב יסודי בחברה (Rad, 2022). לכך תרמה גם השחיקה במעמד הדת. הפוליטיזציה המופרזת של הדת באיראן, כישלונם של המשטר בפתרון בעיותיה הכלכליות-חברתיות הקשות של איראן והשחיתות הנרחבת צמצמו את תמיכתן של שכבות נרחבות של הציבור במשטר המהפכני, וחשוב יותר – החלישו את כוח המשיכה של הדת בעיני ההמונים. לפיכך, לא זו בלבד שהמסורות הטרומ-אסלאמיות המשיכו להתקיים גם ברפובליקה האסלאמית, אלא שבקרב צעירים מהמעמד הבינוני התפתחה תרבות נגד המדגישה את המרכיב הפרסי הקדם-אסלאמי בלאומיות האיראנית, כהתרסה נגד האסלאם הממוסד שמקדמת המדינה. בתהליך זה מנוצלים אירועים וסמלים היסטוריים להבניית נרטיב לאומי וזהות לאומית מתחרים לאלה שהמשטר מנסה לעודד.

קולות אלה לא הביאו, עם זאת, לשינוי במדיניות השלטונות בעניין זה, שהשלכותיה ניכרות היטב כיום. העיתונאי סעיד חג'אריאן תלה לאחרונה את שחיקת ההזדהות הלאומית בכישלון המשטר בגיוס הציבור סביב סמלים שאינם דתיים-אסלאמיים. בהתייחסו לאירועים הקשורים להשתתפות נבחרת איראן במשחקי הגביע העולמי טען חג'אריאן, הנחשב לאחד האסטרטגים הבולטים של התנועה הרפורמיסטית, כי היחלשות הסמלים הלאומיים היא תוצאה של היעדר "דת אזרחית". כוונתו היא למערכת חלופית של טקסים, אמונות וסמלים בעלי תוקף מקודש במדינה המודרנית, למשל ימי זיכרון, מועדים לאומיים או סמלים שלטוניים. לדברי חג'אריאן, הרפובליקה האסלאמית לא הצליחה לייצר חלופה אזרחית לסמלים של איראן הטרור-מהפכנית, כדוגמת המלוכה. בשל היחלשות הדת בחברה האיראנית וכישלון המשטר בהצבת חלופה ללאומיות באמצעות האידאולוגיה המהפכנית הרשמית, ובהיעדר עבר קולוניאליסטי שיכול היה להצמיח סמלים לאומיים בדומה למדינות כמו הודו, לא נוצר ברפובליקה האסלאמית בסיס חזק של סולידריות (כבנא, 2022).

החשש הגובר של המשטר מפני היחלשות הסולידריות הלאומית הביא להגברת המאמץ לגייס את הציבור סביב סמלים שאינם מזוהים עם האסלאם או עם הרפובליקה האסלאמית. ניתן למצוא ביטוי למאמץ זה, למשל, בשלטי חוצות שהוצבו בטהראן במהלך משחקי גביע העולם בכדורגל. בכמה שלטים הוצגו שחקני הנבחרת הלאומית לצד דמויות של גיבורים טרום-אסלאמיים הלקוחים מהמיתולוגיה האיראנית (Carmi, 2022). הניסיון לחזק את הרגש הפטריוטי ניכר גם בהבלטה יוצאת דופן של ההמנון 'אי איראן' (הוי, איראן), שנכתב ב-1944 ומזוהה עם הלאומיות הקדם-מהפכנית. המנון זה, שמעולם לא קיבל מעמד רשמי, שימש המנון בפועל בתקופת המעבר שבין נפילת השאה ב-1979 לאימוץ ההמנון 'שתהיה איראן נצחית' בשנת 1980, שהוחלף בשנת 1992 על ידי ההמנון הנוכחי של הרפובליקה האסלאמית (ח'רדאד, 2022). מאחר שההמנון 'אי איראן' מזוהה במידה רבה עם השלטון המלוכני, הוא אומץ במהלך השנים על ידי רבים ממבקרי המשטר וממתנגדיו כתחליף להמנון הרפובליקה האסלאמית, ואף הפך במידה רבה לאחד מביטויי המחאה נגד המשטר. בראשית דצמבר 2022 דיווחו כלי תקשורת איראניים על שירת 'אי איראן' בפי קבוצה של 300 נערים ונערות בכיכר אזאדי בטהראן (משרק ניוז, 2022). ימים ספורים לאחר מכן דווח כי התזמורת הלאומית האיראנית ניגנה את ההמנון באירוע לרגל יום ההתנדבות הבינלאומי (אלף, 2022). שינוי הגישה מצד המשטר כלפי ההמנון הוותיק הזה, שנחשב

סממן של זהות לאומית מסורתית, עשוי להצביע על ניסיון לחזק את התמיכה בו באמצעות אימוצו. השמעת ההמנון 'אי איראן' בולטת בייחוד על רקע מאמצי הממסד הדתי-שמרני החל ממחצית 2022 לגייס את תמיכת הציבור, ובעיקר הצעירים, באמצעות שורה של אירועים המוניים בעידוד השלטונות, שבמרכזם ילדים ובני נוער שרים יחד המנון דתי בשם 'הקשב, המפקד!' המנון זה בוצע לראשונה במארס 2022 לרגל ה-15 בחודש המוסלמי שעבאן, המציין את יום הולדתו של האימאם ה-12, שנעלם על פי האמונה השיעית בשנת 874 לספירה ועתיד לשוב בדמות המושיע (מהדי) באחרית הימים ולהשכיח צדק בעולם. הקליפ שהופק להמנון צולם במסגד ג'מכאראן שבסמוך לעיר קום, אחד המוסדות הדתיים המזוהים ביותר עם האמונה בשובו של המהדי. הקליפ שודר לראשונה בטלוויזיה הממלכתית מייד בתום שידור ברכת ח'אמנהאי לרגל השנה האיראנית החדשה (1401), ב-20 במארס 2022. בשונה משירה דתית מסורתית, הלחן של ההמנון מתאפיין בסגנון מודרני וקצבי. הוא כולל פנייה לאימאם ה-12 ומבטא תקווה לשובו. במקביל משקף ההמנון תמיכה בשלטון חכם ההלכה בהנהגת ח'אמנהאי ומשלב במילותיו התייחסות לקריאת המנהיג לדור הצעיר של המאה ה-21 להתגייס למען המולדת. כמו כן מעלה ההמנון על נס את מפקד כוח קודס של משמרות המהפכה, קאסם סולימאני, שחוסל בעיראק בינואר 2020 על ידי ארצות הברית. בהמנון משולב גם שמו של המנהיג המהפכני האיראני מירזא קוצ'ח'אן, מייסד 'תנועת היערות', תנועת גרילה שפעלה ביערות צפון איראן נגד הכוחות המלוכניים, שסיכלו בתמיכת הקוזקים הרוסים את הישגי המהפכה החוקתית משנת 1906. קוצ'ח'אן, שהובס ב-1921 בידי כוחות הצבא וקפא ביערות גילאן לאחר כישלון מרידתו, נחשב עד היום לפטריוט איראני שלחם נגד המעורבות הזרה בארצו (צימט, 2022).

האירועים שבהם הושמע המנון דתי זה סוקרו בהרחבה על ידי כלי התקשורת הממלכתיים ועוררו שיח ציבורי ותקשורתי נוקב. תומכי המפגנים ההמוניים טענו כי הם מאפשרים לרפובליקה האסלאמית לגייס את הצעירים סביב סמלים דתיים ולאומיים ולחזק את אמונתם הדתית. לטענת המצדדים בתופעה, הפצת הקליפ היא חלופה למוזיקה בהשפעה מערבית, שהפכה להיות פופולרית בקרב צעירים איראנים. במאמר שהתפרסם בסוכנות הידיעות הממשלתית נכתב כי ההמנון הצליח ליצור גל של סולידריות חברתית, והפופולריות הרבה שהוא זוכה לה הוכיחה שקיימת אפשרות התנגדות תרבותית ל"צירות וולגריות" המכוונות כלפי הדור החדש (אירנא, 2022א). האתר נור ניוז, המזוהה עם המועצה העליונה

אופי פוליטי וחברתי, היא עלולה להתפתח למשבר לגיטימיות של המשטר עצמו (איספא, 2018). על רקע גל המחאות מאז ספטמבר 2022 באיראן נראה כי לא זו בלבד שמשבר הלגיטימיות השלטונית מחריף, אלא מסתמנת שחיקה גם במעמד של סמלים לאומיים עכשוויים המזוהים עם הרפובליקה האסלאמית ובתחושת ההזדהות הלאומית, שנותרה מאפיין בולט של החברה באיראן חרף מגמות השינוי החברתיות והפער המתרחב בין המשטר לציבור.

חרף הקשיים שבפניהם ניצב המשטר האיראני מאז המהפכה האסלאמית, וביתר שאת בשנים האחרונות, הוא המשיך לשמר בידיו כמה עוצמות שאפשרו לו לצלוח את האתגרים, ובכללן היכולת לגייס תמיכה ציבורית.

אין משמעות הדבר בהכרח שאזרחי איראן נעשים פחות פטריוטים או לאומיים, אלא שהם מזוהים יותר ויותר את סמלי המדינה עם המשטר. סמלים אלה, שנתפסו במידה רבה גם לאחר מהפכת 1979 כמבטאים את האחדות ואת הכבוד והגאווה הלאומיים, נעשו מזוהים יותר ויותר עם הרפובליקה האסלאמית. הניכור הגובר בין "איראן" ל"רפובליקה האסלאמית" מציב סימן שאלה סביב יכולתן של רשויות המדינה לשמר לאורך זמן סולידריות לאומית וחברתית. זאת בייחוד בתנאים הנוכחיים, שבהם איראן עלולה לגלוש למציאות של מצב מהפכני מתמשך, המתאפיין בתסיסה בלתי פוסקת ובגילויים מזדמנים של מרי אזרחי. יומון כלכלי איראני הזהיר לאחרונה כי שחיקת ההזדהות הלאומית עלולה לפגוע גם בהתנהלות הכלכלית של המדינה. במאמר פרשנות בעיתון נכתב כי זהות לאומית מהווה גורם חשוב בהבניה לאומית, וכי חברות שזהותן הלאומית נחלשת אינן מסוגלות להתנהל באופן תקין גם מבחינה כלכלית, מכיוון שלא ניתן לצפות מפרטים בחברות כאלה לנצל את מלוא יכולותיהם לשם קידום ארצם ופיתוחה. העיתון הביא כראיה לטענה זו את הצלחתן הכלכלית של מדינות כדוגמת יפן, סין וגרמניה, ששגשוגן הכלכלי תלוי גם בהצלחתן לשמר זהות לאומית חזקה (דוניאי-אקתצאד, 2022).

חרף הקשיים שבפניהם ניצב המשטר האיראני מאז המהפכה האסלאמית, וביתר שאת בשנים האחרונות, הוא המשיך לשמר בידיו כמה עוצמות שאפשרו לו לצלוח את האתגרים, ובכללן היכולת לגייס תמיכה ציבורית. הסולידריות הלאומית והקולקטיביזם שאפיינו את החברה האיראנית עודדו נכונות "להתגייס מסביב לדגל" ולצד המשטר, אל מול אתגרים פנימיים וחיזוניים.

לביטחון לאומי, גרס כי הקליפ הוא כלי חשוב ליצירת תחושת אחדות בתקופה שבה האומה האיראנית זקוקה להרמוניה (נור ניוז, 2022). מתנגדי התופעה, לעומת זאת, טענו כי היא מעודדת מיליטריזם, מהווה ניצול לרעה של ילדים בשירות תעמולת המשטר ונועדה להסיט את תשומת הלב הציבורית מהחרפת המצוקות הכלכליות והחברתיות במדינה. חלק מהמבקרים אף השוו את המפגנים ההמוניים למפגני התעמולה בגרמניה הנאצית ובאיטליה הפאשיסטית של המאה ה-20 ולמפגנים דומים במדינות רודניות באזור ובעולם, דוגמת קוריאה הצפונית (צימט, 2022).

סיכום ומשמעויות: משחיקת הלגיטימיות של המשטר לשחיקת ההזדהות עם הלאומיות הדתית של המשטר

בשנים האחרונות ניכרת שחיקה מתמשכת באמון הציבור האיראני במוסדות המדינה ובבסיס הלגיטימיות של המשטר. הקריאות שנשמעו במהלך גלי המחאה העממית בשלהי העשור השני של המאה ה-21 בנוסח "שמרנים, רפורמיסטים, הסיפור נגמר עבור כולכם!" העידו היטב על אובדן האמון בשני המחנות הפוליטיים המרכזיים באיראן. לחוסר האמון הגובר תרמו גם התנהלותם הכושלת של השלטונות לנוכח המשבר הכלכלי המחריף, אסונות טבע שפקדו את איראן ובהמשך גם מגפת הקורונה. השחיקה באמון הציבור ניכרה היטב גם בהפגנות המחאה שפרצו באיראן בעקבות התנהלות המשטר בפרשת הפלתו בשוגג של המטוס האוקראיני בינואר 2020. הפלת המטוס האוקראיני על ידי משמרות המהפכה, בפרט התנהלותו הכושלת של המשטר האיראני בפרשה, עוררו זעם ציבורי כלפי השלטונות. הצהרת מפקד חיל האוויר של משמרות המהפכה אמיר-עלי חאג'זאדה, שנאלץ להודות לנוכח ראיות חד-משמעיות שמשמרות המהפכה הם האחראים לשיגור המוטעה של טיל שהביא להפלת מטוס הנוסעים, הוציאה אלפי אזרחים זועמים לרחובות במחאה נגד בכירי המשטר, שניסו במשך שלושה ימים לטייח את פרטי המקרה. אתר חדשות איראני התייחס במאמר פרשנות לפגיעה שהסבו השלטונות לאמון הציבור בהתנהלותם, ובו נכתב כי בעוד שהמטוס האוקראיני ספג טיל אחד בלבד, אמון הציבור ספג אלפי טילים (עצרי-איראן, 2020).

משבר הלגיטימיות של המשטר ניכר היטב בגלי המחאה העממית, שהפכו תכופים יותר וקיצוניים יותר. גם מקורבי הנשיא לשעבר חסן רוחאני הזהירו מפני מגמה זו. חסאם אל-דין אשאנא, יועצו של רוחאני וראש המרכז למחקרים אסטרטגיים בלשכת הנשיא, הזהיר בראשית 2018 בכנס בטהראן כי מאחר שהמחאה לבשה

ח'רדאד (15 בנובמבר, 2022). המשך הדילמה סביב ההמנון הלאומי: **לבצע או לא לבצע - זו השאלה?** <https://bit.ly/3Z4PyZQ> כבנא (3 בדצמבר, 2022). **הערכת סעידי חג' איראן בנוגע לשולי השתתפות הנבחרת הלאומית בגביע העולמי: הכדורגל נעדר!**

<https://bit.ly/3YJzTPZ> ליטבק, מ' (2021). הלאומיות באיראן מהפלה לרפובליקה האסלאמית. **זמנים - רבעון להיסטוריה**, 143, 37-24.

<https://bit.ly/3xzPHJ7> מהר (2017, 28 באוקטובר). **משמרות המהפכה והרשות השופטת לא יאפשרו כל תוכנית בעלת תכנים אנטי-מהפכניים [מחוז]**

<https://bit.ly/3SdK8OI> פארס. מרחבי, מ' (2017). זהות לאומית ומורשת היסטורית בצל דמותו של המלך כורש. בתוך ל' הנדלמן-בעבור (עורכת), **איראן אז ועכשיו: חברה, דת ופוליטיקה** (עמ' 149-163). הקיבוץ המאוחד.

משרק ניוז (3 בדצמבר, 2022). **מה צריך לעשות עם המיעוט הקטן אך הקולני הזה?** <https://bit.ly/3XEADVf>

משרק ניוז (3 בדצמבר, 2022). **ביצוע ההמנון 'אי איראן' בכיכר אזאדי**. <https://bit.ly/3IypaCs>

נור ניוז (22 במאי, 2022). **מ'הקשב, המפקד! להכרח בשם 'אחדות רגשית'**. <https://bit.ly/3KkEioq>

סתארה'י צובח (3 בדצמבר, 2022). **תוצאות סקר ISPA מצביעות על קיומו של משבר בחברה**. <https://bit.ly/3ScSDoG>

פרארו (26 בנובמבר, 2022). **הדגל הוא סמל לאחדות או אמצעי להתנגדות פוליטית?** <https://bit.ly/3IM3YQz>

עצרי איראן (11 בינואר, 2020). **טייל אחד לעבר המטוס האוקראיני, אלפי טילים לעבר אמון אזרחי איראן**. <https://bit.ly/3KmsgLe>

עצרי איראן (22 בנובמבר, 2022). **תגובת העיתון המשרה לאישיירת ההמנון הלאומי בפי הנבחרת הלאומית**. <https://bit.ly/3IaJY1y>

עצרי איראן (30 בנובמבר, 2022). **יאמין-פור: המתקפה על הנבחרת הלאומית היא מבוא לבדלנות**. <https://bit.ly/3IbFTKf>

צולאתי, מ' (2017, 27 באוקטובר). **הנצחת כורש אינה השאלה**. <https://bit.ly/3Iygtkm>

צימט, ר' (2015, 16 בנובמבר). **ניתוח פרופיל ההרונים בקרב משמרות המהפכה האיראנים בסוריה, שספגו אבידות קשות בחודש האחרון**. מרכז המידע למודיעין ולטרור על שם אלוף מאיר עמית.

<https://bit.ly/3k57FQT> צימט, ר' (2018). **מגמות מרכזיות בחברה האיראנית**. **עדכן אסטרטגי**, 20(4), 11-3.

<https://bit.ly/3I9mLfU> צימט, ר' (2022). **איראן מבפנים: מדינה וחברה ברפובליקה האסלאמית**. רסלינג.

צימט, ר' (2022, 8 ביוני). **"הקשב, המפקד!" ההמנון הדתי שמסעיר את איראן**. איראניא, גיליון 5, מרכז אליאנס ללימודים איראניים.

<https://bit.ly/3Sdgi8h> תאבנאכ (2017, 28 באוקטובר). **תחילת המאמצים הבלתי רשמיים למניעת הנצחתו העממית של כורש**. <https://bit.ly/41jfHq2>

Akhavan, N. (2013). *Electronic Iran: The cultural politics of an online evolution*. Rutgers University Press.

Alfoneh, A. (2022, December 6). *Kurds and Baluchis make up half of protesters killed in Iran protests*. The Arab Gulf States Institute in Washington. <https://bit.ly/3Z04rgf>

AP & TOI Staff (2017, September 27). *Iranians rail against Israel at funeral for soldier beheaded by IS*. Times of Israel. <https://bit.ly/3Z0OzKf>

Branch, J. (2022, November 25). *Iran's anthem was a tense moment for players and fans alike*. New York Times. <https://nyti.ms/3SixdXm>

שחיקה מתמשכת בלכידות הפנימית ובמחויבות הקולקטיבית ללאומיות הדתית ולמוסדות המדינה, שהמשטר מנסה לטפח, עלולה לצמצם אף יותר לא רק את בסיס הלגיטימיות הרעוע ממילא של המשטר, כי אם גם את יכולתו לרתום את הציבור לצידו, כשם שעשה במידה מסוימת של הצלחה בעבר בעיתות חירום ולנוכח משברים לאומיים, לרבות איומים חיצוניים.

ד"ר רז צימט הוא מומחה לאיראן במכון למחקרי ביטחון לאומי ובמרכז אליאנס ללימודים איראניים באוניברסיטת תל אביב. בעל תואר שני ושלישי בהיסטוריה של המזרח התיכון מטעם אוניברסיטת תל אביב ותואר ראשון בהיסטוריה של האסלאם והמזרח התיכון מטעם האוניברסיטה העברית בירושלים. ד"ר צימט שירת למעלה משני עשורים באגף המודיעין. הוא כתב עשרות מאמרים ופרשנויות בתחומי מחקר, מרצה בפורומים אקדמיים וציבוריים שונים ומספק פרשנויות בתחום האיראני עבור אמצעי תקשורת בארץ ובחו"ל. razz@inss.org.il

מקורות

איסנא (2022, 11 בנובמבר). **חוסר כבוד להמנון ולדגל הלאומי לא יוותר ללא מענה**. <https://bit.ly/3kdq263>

איסנא (2022, 7 בדצמבר). **[קיים] צורך בחיזוק תחושת הפטריוטיות בקרב הסטודנטים**. <https://bit.ly/3ElR5Ts>

איספא (2018, 7 בפברואר). **הצגת תוצאות שלושה סקרים בנוגע למחאות די 1396 [נובמבר 2019] בכנס של המרכז למחקרים אסטרטגיים של נשיאות הרפובליקה**. <https://bit.ly/3IAs0Xn>

איספא (2022, 30 בנובמבר). **כמה אחוזים מהאזרחים היו מרוצים מתבוסת הנבחרת הלאומית?** <https://bit.ly/411plgR>

אירנא (2022, 18 במאי). **כתבתם על [השיר] 'ג'נטלמן', כתבו גם על 'הקשב, המפקד!'** <https://bit.ly/3ImZ0aW>

אירנא (2022, 15 בנובמבר). **עמאד אפרעי: ההמנון הלאומי הוא סמל של גאוה וזהות**. <https://bit.ly/3YJW08Z>

אירנא (2022, 25 בנובמבר). **האויב משתמש בסמלים לאומיים כדי ליצור מחלוקת**. <https://bit.ly/3YzllvL>

אלף (2022, 5 בדצמבר). **ביצוע יפה של 'הוי איראן' על ידי התזמורת הלאומית של איראן**. <https://bit.ly/3YJ8r40>

ג'אסי ג'ם (2022, 1 בדצמבר). **טרור נגד הזהות הלאומית**. <https://bit.ly/3Sboje4>

ג'האנאבאדי, ג'ר [Drjalilrahimi] (2022, 27 בנובמבר). **החלשת הסמלים הלאומיים כגון הדגל, הנבחרת הלאומית, הזהות האיראנית וכדומה**. [ציוץ]. טוויטר. <https://bit.ly/3Ie617f>

ג'ואן אונליין (2022, 6 בדצמבר). **כיבוד ההמנון הלאומי והדגל הוא סמל לקבלת שלמותה הטריטוריאלית של איראן**. <https://bit.ly/3EeXU9x>

דוניא'י אקתאד (2022, 1 בדצמבר). **בחברה נעדרת זהות לאומית אמينة אין גם התנהלות כלכלית בת-הגנה**. <https://bit.ly/3EeXU9x>

הראל, א' (2009). **דת ולאומיות: שאלת הזהות האיראנית בזמן מלחמת איראן-עיראק**, בתוך ד' מנשרי ול' הנדלמן-בעבור (עורכים), **איראן - אנטומיה של מהפכה** (עמ' 148-173). הקיבוץ המאוחד.

ח'בר אונליין (2022, 2 בדצמבר). **האם תוצאות סקר ISPA בנוגע לתחושות העם האיראני לגבי תבוסת הנבחרת האמריקאית היו שגויות? עבאס עבדי השיב**. <https://bit.ly/3Kp4caB>

- Carmi, O. (2022, November 18). *A politically challenging World Cup for Iran, policy analysis*. The Washington Institute for Near East Policy. <https://bit.ly/412uuoZ>
- Elling, R. (2013). *Minorities in Iran: Nationalism and ethnicity after Khomeini*. Palgrave Macmillan.
- Elling, R. & Harris, K. (2021). Difference in difference: Language, geography, and ethno-racial identity in contemporary Iran. *Ethnic and Racial Studies*, 44(12), 2255-2281. <https://doi.org/10.1080/01419870.2021.1895275>
- Faghihi, R. (2020, March 26). , Iranians look to each other, not government, for solidarity amidst COVID-19. Al-Monitor. <https://bit.ly/3Sdo41W>
- Fiennes, G. (2022, December 20). "Kurds and Baluch are brothers, thirsty for the leader's blood" – Iran's minorities, the Mahsa Amini Protests and Iranian identity". Oxford Middle East Review. <https://bit.ly/3YJh9Ag>
- Hashemi, M. (2020). *Coming of Age in Iran: Poverty and the Struggle for Dignity*. New York University Press.
- Jafary, S. (2017, November 27). *Earthquake response shows Iranians' nationalism — and mistrust of authorities*. <https://bit.ly/3IfXX5U>
- Khiabani, Gh. & Sreberny, A. (2007). The Politics of/ in Blogging in Iran. *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East*, 27(3), 563-579. <https://bit.ly/3kacHLL>
- Rad, A. (2022). *The state of resistance: Politics, culture, and identity in modern Iran*. Cambridge University Press.
- Rauh, E. (2013). Thirty years later: Iranian visual culture from the 1979 revolution to the 2009 presidential protests. *International Journal of Communication*, 7, 1316–1343. <https://bit.ly/3Lsbq0>
- Reuters (1997, November 25). *Negroponte: Internet is way to world peace*. CNN. <https://cnn.it/3EHgUxN>
- Sullivan H. & agencies (2022, November 30). , Anti-regime Iranians celebrate World Cup exit to US in solidarity with protest. *The Guardian*. <https://bit.ly/3xvuaS5>
- Zimmt, R. (2012, 14 January). *Conference in support of Khuzestani Arabs convenes in Cairo during Foreign Minister Salehi's visit to Egypt provoking anger from Iran*. The Meir Amit Intelligence and Terrorism Information Center. <https://bit.ly/3IPdbaH>